

KNJIŽEVNOST

Danilo Dolenc, Jerneja Fridl, Damir Josipovič, Drago Kladnik, Drago Perko, Marjan Ravbar, Peter Repolusk, Mimi Urbanc, Tina Žnidaršič, Erika Žnidaršič:

Popisni atlas Slovenije 2002

Ljubljana 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 160 strani, 9 preglednic, 47 slik, 103 tematski zemljevidi v merilu 1 : 1.000.000, ISBN 978-961-6568-96-8

Po večletnem snovanju in usklajevanju smo pet let po zadnjem popisu prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, ki ga je izdelal Statistični urad Republike Slovenije, dočakali imenitno kartografsko delo: prvi slovenski popisni atlas! Bilo je samo še vprašanje časa, pa seveda energije in zagnanosti. Po letu 1998, ko je Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU pripravil prvi nacionalni atlas naše države, je bil popisni atlas njegovo logično nadaljevanje in kvalitetna nadgradnja. Nacionalni atlas je sistematično prikazal Slovenijo v kartografski podobi, kakršno so zrcalili podatki popisa leta 1991; od takrat pa se je naša domovina močno spremenila, je v uvodniku popisnega atlasa ugotovil dr. Drago Perko. Zato je dozorel čas za novo kartografsko upodobitev spremenjene podobe Slovenije.

Popis 2002, ki je podatkovna osnova predstavljenemu atlasu, je bil že petnajsti na ozemlju naše države, sedmi po 2. svetovni vojni in prvi v samostojni državi Sloveniji. Izvedel ga je Statistični urad Republike Slovenije aprila leta 2002, ko je v samo dveh tednih 9000 popisovalcev popisalo 1.964.036 prebivalcev, 685.023 gospodinjstev in 780.823 stanovanj.

Preštevanje prebivalcev in popisovanje njihovih značilnosti ima večtisočletno zgodovino, saj so prvo štetje izpeljali v Babilonu že pred štirimi tisočletji. Na večjem delu današnjega ozemlja Slovenije je bilo prvo štetje, znano tudi kot »terezijanski popis«, izvedeno sredi 18. stoletja. Prvi pravi popis, ki je imel že vse lastnosti sodobnih popisov (na primer kritični trenutek popisa, popis oseb in članov gospodinjstva, objava podatkov), je prav tako na našem ozemlju izvedla Habsburška monarhija leta 1857. Popis leta 1991 je potekal še v okviru tedanje Jugoslavije, le tri mesece pred osamosvojitvijo Slovenije. Ta popis je bil tudi prvi velik korak pri prehodu iz popolnega klasičnega popisovanja v prevzemanje določenih popisnih vsebin iz različnih administrativnih in statističnih virov. Poleg tega je bilo glede na takratne družbene spremembe v popis ponovno vključeno vprašanje o veroizpovedi (nazadnje v popisu 1953). Zadnji popis v Sloveniji, torej leta 2002, je bil izveden v skladu s priporočili Evropske unije in Združenih narodov. Rezultati popisa so bili že naslednje leto dostopni na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije. Tam so brezplačno na voljo tudi štiri publikacije, ki se nanašajo na popis 2002.

Zakaj potem še atlas? Brez dvoma so prikazi popisnih podatkov na zemljevidih mnogo bolj nazorni in razumljivi kot številke v preglednicah ali grafih, ki lahko prikažejo le strnjene podatke. Šele v obliki

zemljevidov, ki imajo veliko sporočilno vrednost, pa je mogoče nazorno predstaviti razčlenjenost slovenskega prostora in njegove regionalne posebnosti. Kartografska predstavitev popisnih podatkov je najprimernejše izhodišče za sprejemanje odločitev in načrtovanje trga delovne sile, izobraževalne, družinske in zdravstvene politike, policentričnega razvoja države, urbanizacije, načrtovanja stanovanjskega fonda in podobnega; zato so se na Statističnem uradu Republike Slovenije že v pripravljalnem obdobju popisa 2002 odločili, da bodo zbrane popisne podatke prvič predstavili tudi v obliki atlasa. Izid Popisnega atlasa Slovenije 2002 je torej končni rezultat projekta, ki ga je Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU izvedel za Statistični urad Republike Slovenije.

Zemljevidi veljajo že od nekdaj za edino vizualno komunikacijsko sredstvo, s katerim lahko nazorno prikažemo tudi nevidne pojave ter dogajanje v prostoru in času. V Popisnem atlasu Slovenije 2002 pa so za lažjo razumljivost prikazanih podatkov zemljevidi še zelo posrečeno pospremljeni z besedili, preglednicami in grafi. Medsebojna prepletenost omenjenih prvin atlasa omogoča bralcem razumljivo predstavitev statističnih podatkov.

Popisni atlas Slovenije 2002 je zanimivo delo, ki prvič na tako celovit način prikaže podatke popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v samostojni Sloveniji. Predstavlja večletno raziskovalno in kartografsko delo. Izhodišče za pripravo tematskih prikazov popisnega atlasa je bila obsežna digitalna podatkovna baza za takratnih 5988 naselij, ki so jo pripravili na Statističnem uradu Republike Slovenije. Prirejani in vsebinsko obdelani podatki so predstavljeni na stošestih tematskih zemljevidih, v devetih preglednicah in z dvaintridesetimi grafi. Atlas je obogaten z osmimi spremljajočimi znanstvenimi študijami desetih avtorjev, ki ločeno obravnavajo:

- statistično in kartografsko metodologijo (Danilo Dolenc, Jerneja Fridl),
- prebivalstvo in naselja (Drago Perko),
- starostno in spolno sestavo ter rodnost prebivalstva (Damir Josipovič, Peter Repolusk),
- družine in gospodinjstva (Mimi Urbanc, Tina Žnidaršič),
- selitve prebivalstva (Danilo Dolenc, Damir Josipovič),
- etnično, jezikovno in versko sestavo prebivalstva (Damir Josipovič, Peter Repolusk),
- gospodarsko in izobrazbeno sestavo prebivalstva (Drago Kladnik, Marjan Ravbar) ter
- stavbe in stanovanja (Erika Žnidaršič).

Slovenci do izida te knjige tako celovitega popisnega atlasa še nismo imeli. Atlas je izdal Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, založila pa Založba ZRC. Zasnovan je tako, da na tematskih zemljevidih podatke popisa prikazuje čimbolj natančno, torej po naseljih. To zahtevno nalogo je uspešno izpeljal uredniški odbor: Danilo Dolenc, Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Drago Perko in Peter Repolusk. Avtorji atlasa so opravili veliko delo. Slovenija se je z njim pridružila številnim državam po svetu, ki s popisi pridobljene podatke objavljajo tudi v obliki atlasov.

Kartografka Jerneja Fridl je po naseljih prikazala relativne in absolutne vrednosti podatkov iz popisa na zemljevidih Slovenije v merilu 1 : 1.000.000. Vrednosti pojavov za naselja z manj kot 20 prebivalci zaradi varovanja osebnih podatkov niso prikazane.

Na zemljevidih v merilu 1 : 1.000.000 so prikazane absolutne in relativne vrednosti za vsa naselja v Republiki Sloveniji. Za prikazovanje podatkov po naseljih je bil izbran krogec, za ta namen najbolj uveljavljen kartografski znak. Krogeci so glede na število prebivalcev po naseljih različnih velikosti. Njihova velikost je v legendi razložena le na prvi karti, na vseh nadaljnjih zemljevidih pa zaradi ponavljanja in prostorske stiske ne. Izjema je le zemljevid o številu prebivalcev, ki so se opredelili kot Italijani, Madžari ali Romi. Na tem zemljevidu velikost krogeca ponazarja število opredeljenih in ne število vseh prebivalcev.

Vrednosti pojavov za naselja z manj kot 20 prebivalci, takih je bilo v Sloveniji v letu popisa 554, zaradi varovanja osebnih podatkov niso prikazane. Prag statistične zaupnosti je še nekoliko višji pri zemljevidih o etničnosti, veroizpovedi in jeziku, kjer so v razredu statistična zaupnost zajeta vsa naselja z manj kot 30 prebivalci. V kategorijo »statistična zaupnost« so uvrščena tudi naselja brez prebivalcev, ki jih je bilo leta 2002 v Sloveniji 60.

Vsa ostala naselja so glede na vrednosti posameznih pojavov obarvana z različnimi barvami. Zemljevid Spreminjanje števila prebivalcev med letoma 1991 in 2002 je v atlasu edini, ki prikazuje stanje med dveh popisnima obdobjema. Podatki na vseh ostalih zemljevidih pa se nanašajo izključno na popis 2002.

Da bi Popisni atlas Slovenije 2002 približali čim širšemu krogu uporabnikov, strokovnjakov in laikov, učencev, študentov in drugih, je oblikovalka Milojka Žalik Huzjan poskrbela tudi za njegovo privlačno zunanjo podobo. Knjiga je izdelana v priročnem ležečem formatu A4, ki še omogoča kartografske prikaze v merilu 1 : 1.000.000. Prikaz statističnih podatkov v tem merilu je dovolj nazoren, da lahko bralec jasno razloči razširjenost pojava na določenem delu državnega ozemlja. Število razredov, njihov širina in barvne lestvice so izbrani tako, da je mogoč optimalen prikaz prostorske razporeditve določenega pojava. Namen atlasa seveda ni in ne more biti, da bi uporabnik iz množice krogec natančno razbral ustrezno vrednost za posamezno naselje. Zaradi velikega števila tematskih prvin na zemljevidih – saj so prikazana vsa naselja v Sloveniji – geografsko podlago zemljevidov sestavljajo le vijolična državna meja, senčnoplastični prikaz reliefa in imena najpomembnejših naselij.

V popisnem atlasu je vrsta zanimivih tematskih zemljevidov, ki jih v drugih publikacijah in v medijih ni mogoče videti. Eden od regionalno zelo omejenih pojavov so zunajzakonske skupnosti z otroki, kjer v celotni slovenski podobi močno izstopajo Koroška, Slovenske gorice in Haloze. Lahko bi rekli, da Vorančevi samorastniki le niso bili koroška posebnost.

Zemljevidi so v vseh obdobjih razvoja človeštva odražali stopnjo civiliziranosti in kulture človeške družbe. V njih se zrcali človekov pogled na svet, spoznanje sveta in filozofija družbe. Zemljevidi so torej zrcalo človekovega abstraktnega dojemanja in pojmovanja živega in neživega okolja, ki ga obdaja. Hkrati so lahko tudi zelo pragmatično sredstvo komuniciranja in prenosa informacij o stanju in dogajanjih na Zemlji v preteklosti. Zato so odlični in svojstveni medij za znanstveno preučevanje preteklega, sedanjega pa tudi prihodnjega stanja in odnosov med stvarmi in pojavi na Zemlji.

Popisni atlas Slovenije 2002 ni zgolj zbirka zemljevidov, ampak je mnogo več. Je ogledalo ljudi, gospodinjstev in stanovanj, ki so bili zajeti v popis leta 2002, zato je zanimiv vir podatkov za raziskovalne ustanove, upravo, načrtovalce in strokovnjake najrazličnejših strok, nenazadnje tudi za šole in za vse radovedne posameznike. Popisni atlas Slovenije 2002 je torej dragocena knjiga in darilo vsem, ki se zavedajo edinstvenosti naše majhne, a zelo raznolike države in imajo vpliv na razvoj družbenega in gospodarskega življenja na državni, regionalni in lokalni ravni; hkrati pa bo dobra popotnica prihodnjim generacijam Slovencev.

Branko Janez Rojc

Blaž Komac:

Dolec kot značilna reliefna oblika dolomitnega površja

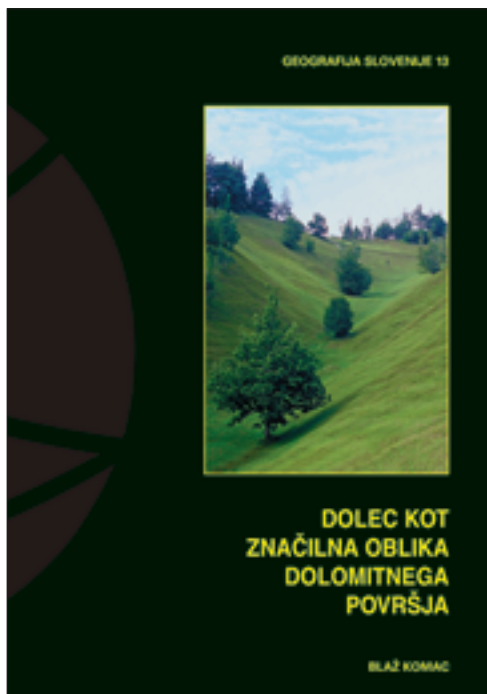
Geografija Slovenije 13

Ljubljana 2006: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 171 strani, 38 preglednic, 107 slik, ISBN 978-961-254-027-2

V slovenski geomorfološki literaturi je malo znanstvenih in strokovnih del o dolomitnem površju, čeprav ta kamnina prekriva približno 2500 km² ali dobro desetino državnega ozemlja. V knjigi je opisana značilna reliefna oblika dolomitnega reliefa v Sloveniji, imenovana dolec ali dolek. Dolec je pogosta reliefna oblika na dolomitih in dolomitiziranih apnencih, pa tudi na drugih kamninah. Dolcu podobne majhne doline s ploskim dnem nastajajo z usadi v terciarnem gričevju vzhodne Slovenije.

Poglavju o temeljnih značilnostih površja na dolomitu in dolca sledi obširno poglavje o morfoloških značilnostih dolca s poudarkom na analizi naklonov vzdolžnih prereзов in iz tega izhajajočim predpostavkam o genezi dolcev. Na podlagi morfometrične in statistične analize je bila izdelana tipologija dolcev.

Dolec je na dolomitnem površju zaradi podvrženosti koroziji, pretrtosti in zrnavosti kamnine doživel drugačen razvoj kot na drugih kamninah. Na položnem dolomitnem reliefu je pomembna korozija, na strmih dolomitnih pobočjih s plitvo prstjo pa prevladata denudacija in erozija.

Obsežno poglavje je posvečeno geni dolca kot poligenetske konvergentne reliefne oblike. Dolec namreč lahko nastane na različni kamninski podlagi in v različnih razmerah s povsem različnimi geomorfnimi procesi. S kvalitativnimi in kvantitativnimi (radioogljikovo datiranje) metodami so bili dokazani intenzivni polpretekli geomorfnimi procesi, učinke recentnih geomorfnih procesov pa je avtor ovrednotil z geoelektričnimi raziskavami sedimentov.

Pomembno je tudi poglavje, v katerem avtor predstavi poglavitne paradigme, znane v geomorfološki literaturi. Med pomembnejšimi pristopi so splošna sistemska teorija, teorija nelinearnih sistemov, klimatska geomorfologija, tektonska geomorfologija, rečna ali fluvialna geomorfologija ter kraška geomorfologija. Avtor je z njihovo celovito obravnavo prišel do novih in uporabnih rezultatov.

Obsežno delo s predstavitvijo novih raziskovalnih metod odpira številna nova vprašanja. Zato je dobra spodbuda za nova raziskovanja reliefnih oblik in geomorfnih procesov na dolomitnem površju, pa tudi drugje.

Matija Zorn

Drago Kladnik:

Podomačena tuja zemljepisna imena v slovenskih atlasih sveta

Geografija Slovenije 14

Ljubljana 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 220 strani, 3 preglednice, 35 grafikonov, 27 izsekov iz zemljevidov, 36 kartogramov, ISBN 978-961-254-026-5

Preden se seznanimo z analizo podomačenih tujih imen v bogati slovenski atlasni literaturi, je vsekakor priporočljivo, da se poglobimo v teorijo podomačevanja tujih zemljepisnih imen in postopke njihove standardizacije ter spoznamo organizacijsko shemo teles v okviru OZN, ki skrbijo za standardizacijo. Vse to obravnava isti avtor v publikaciji Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen iz zbirke Georitem.

Tokratno Kladnikovo delo pa temelji na analizi in kritični obravnavi podomačenih tujih zemljepisnih imen iz 16 najpomembnejših slovenskih atlasov, poleg teh pa še iz Velikega splošnega leksikona (DZS 1997–1998) in iz slovarskega dela Slovenskega pravopisa (Založba ZRC 2001). V praksi je raba podomačenih tujih zemljepisnih imen prepuščena boljšim ali slabšim poznavalcem. Ti se pri svojem delu sicer opirajo na določena načela, ki pa praviloma ne izhajajo iz globljega poznavanja izhodišč in tradicije rabe zemljepisnega imenja. Pogosto so odvisna od vrste atlasa (splošni atlas, šolski atlas, avtoatlas, pomorski atlas, tematski atlas ...) in od tega, komu je atlas namenjen. Vrednost oziroma zanesljivost podomačenih tujih zemljepisnih imen je odvisna od usposobljenosti avtorjev oziroma avtorske ekipe, stopnja podomačevanja pa od njihove osebne nagnjenosti do bolj ali manj izrazitega podomačevanja tujega imenja.

V knjigi uvodnemu delu sledi razlaga uporabljene metodologije, potem pa predstavitev načina obravnave tujih zemljepisnih imen. V zbirko je bilo vključenih 39.883 zemljepisnih imen, če upoštevamo vse različice, celo prek 40.000. Avtor jih členi po regionalni pripadnosti, po pomenskih tipih ter glede na stopnjo in vrsto podomačevanja.

Prvi med upoštevanimi atlasii, Cigaletov Atlant, je v listih izhajal med letoma 1869 in 1877. Atlasne izdaje pri nas so bile kasneje vse do slovenske osamosvojitve velika redkost. Po letu 1991 pa so spremenjene politične in hkrati nove tehnološke razmere omogočile izid več atlasov, kot prej v celem stoletju. Ker so bila pravila o domačenju tujih zemljepisnih imen vse do danes nedorečena, hkrati pa so bili pristopi in nameni izdajateljv lahko povsem različni, je pri uporabi zemljepisnih imen vlada la popolna neenotnost. To se lahko kaže že med eno in drugo izdajo istega izdajatelja. Imena se razlikujejo tudi glede na uporabnike. Tako ločimo dva načina prečkovanja: prvi je zahtevnejši in dosledno uporablja diakritična črkovna znamenja, drugi, na primer pri šolskih atlasih, pa je poenostavljen. Za vsak upoštevan atlas kartogrami v knjigi prikazujejo na eni strani, kakšna je gostota podomačenih zemljepisnih imen in kakšna je njena razporejenost po celinah in oceanih, na drugi strani pa, kakšno je število

podomačenih zemljepisnih imen po državah. Tabelarična ponazoritev pa se nanaša le na najbolj reprezentativne med atlasi (Cigaletov Atlant, 1869–1877, Medvedov Veliki atlas sveta, 1972, Atlas sveta 2000, 1997 in De Agostinijev Veliki atlas sveta, 2005), ki glede na avtonomnost redaktorjev zemljepisnega imenja zagotavljajo celovito medsebojno primerjavo v časovnem prerezu.

Razumljivo, da pri analizi podomačevanja ne gre samo za primerjavo imen v nekem trenutku, ampak glede na to, da je od prve do zadnje upoštevane izdaje minilo skoraj 150 let, tudi za zgodovinski pregled načinov podomačevanja. V zemljepisnih imenih se zrcalijo kulturni, zgodovinski, politični in gospodarski dogodki in procesi. Slovenjenje tujih zemljepisnih imen razkriva nekatere značilne faze, navezane na vpetost slovenskega ozemlja in slovenskega jezika v določeno časovno in politično okolje. Tako v tujih zemljepisnih imenih iz različnih obdobji odkrivamo panslavistične, germanizacijske, srbske, ruske, italijanske neposredne ali posredne vplive, v zdajšnji dobi globalizacije pa je najbolj občuten vpliv angleščine.

Dosledno uporabljanje pravil podomačevanja je po besedah avtorja utopija. Geografi se zavzemamo za prevladujočo rabo originalnih zemljepisnih imen in kolikor mogoče upoštevamo mednarodna priporočila, kar je v določeni meri v nasprotju z bogatim izročilom slovenskega jezika. Vendar so se v zadnjem času načini in stopnje domačenja tujih zemljepisnih imen precej poenotili. Med geografi in jezikoslovci je bil vzpostavljen tvoren dialog, ki olajšuje prizadevanja za standardizacijo.

Zbrano gradivo je namenjeno predvsem standardizaciji zemljepisnih imen, torej članom Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije, po knjigi pa naj bi posegali tudi drugi eksperti za zemljepisna imena: geografi in kartografi, jezikoslovci, lektorji, založniki, uredniki časopisov, delavci radijskih in televizijskih hiš in seveda študenti.

Maja Topole

Matjaž Šalej (urednik):

Šaleška in Zgornja Savinjska dolina

Velenje 2006, Erico, Inštitut za ekološke raziskave, 303 strani, ISBN 961-90729-8-7

Leta 2006 je izšla knjiga, ki je krona tradicionalnega, že 19. zborovanja slovenskih geografov, ki je bilo od 21. do 23. oktobra 2004 v Velenju. Geografska zborovanja so eden od največjih geografskih dogodkov in so pomembni, ker vedno potekajo na drugem delu Slovenije, vsakokratno pokrajino pa želijo predstaviti kompleksno, v najširši geografski luči.

Zborovanje se je začelo v petek, 21. oktobra 2004 s pozdravnimi nagovori in okroglo mizo o regionalnih razvojnih izzivih v Zgornji Savinjski dolini in Šaleški dolini. Ob tej priložnosti so bile podeljene pohvale in priznanja Zveze geografskih društev Slovenije. Bronasto priznanje so prejeli Teja Lukan Klavžer, Ludvik Mihelič, mag. Miha Pavšek in Marjeta Vidmar, srebrno priznanje je prejel Peter Repolusk, z zlatim priznanjem pa so bili nagrajeni akademik dr. Andrej Kranjc, dr. Milan Orožen Adamič, dr. Marjan Ravbar, Valentin Trilar in Geografsko društvo Gorenjske. Plenarnim predavanjem so v soboto sledila raznovrstna predavanja slovenskih geografov, v nedeljo pa so se udeleženci udeležili ekskurzij po Zgornji Savinjski dolini ali Šaleški dolini, na katerih se je bilo mogoče poučiti o najbolj aktualnih geografskih procesih v pokrajini.

V knjigi so predstavljeni recenzirani prispevki sodelujočih na simpoziju (recenzenti prispevkov so bili Andrej Černe, Matej Gabrovec in Dušan Plut). Na več kot tristo straneh se lahko bralec pouči o celotnem spektru različnih geografskih pogledov na sodobne razmere v Savinjski in Šaleški regiji, ki ju »... *prebivalstvo in njegov jezik, dialekt, stare deželne in okrajne meje in celo novejši gospodarski in politični razvoj obeh dolin povezujejo ... v zaključeno celoto ...*« (Šalej, stran 6). Lahko bi rekli, da ju povezujejo v regijo (v geografskem pomenu besede)? Pri odgovoru na to vprašanje nam lahko pomaga zbornik.

Avtorje prispevkov družijo enotna problemska usmerjenost, saj jih je malo, ki bi obravnavali le določen naravni ali družbeni pojav ali proces le zaradi njega samega ali kot izoliranega. Ob branju lahko začutimo, kaj pomeni geografski pogled na pokrajino. Kljub veliki pestrosti obravnavanih tem (v zborniku je objavljenih deset fizičnogeografskih in dvanajst družbenogeografskih prispevkov) so imeli številni

avtorji pred očmi dejstvo, da lahko tako raznoliko geografsko okolje, kot sta porečji Savinje in Pake, obravnavamo z enotno, geografsko metodo. Ta metoda pa ima družbenogeografski in naravnogeografski vidik, ki sta povezana in se prepletata v opisih primerov (ali problemov).

Prispevek o demogeografskih značilnostih območja tako ne more mimo orisa migracij in prometnih razmer, prispevek o značilnostih prsti pa ne bi bil geografski, če ne bi upošteval rabe tal in orisa vpliva gospodarskega razvoja nanjo. Prispevek o geomorfni procesih sklepa poglavje o razmerju med hudourniškimi poplavami na vršajih in privlačnosti teh območij za poselitev. V prispevku o podnebnih razmerah je poudarjen pomen vpliva človeka na (mestno) podnebje v Velenju. Prav tako v poglavju o geografskih razsežnostih članstva v Evropski zvezi ne beremo le o političnogeografskih značilnostih tega pojava, ampak tudi o drugih geografskih procesih. Tudi poglavje o gospodarstvu na obravnavanem območju ne more mimo poudarjanja pomena tesne povezave človekove dejavnosti z »... *okoljem in razpoložljivim prostorom ter infrastrukturo* ...« (Avberšek, stran 34). Pomen geografskega, kompleksnega pristopa za nadaljnji gospodarski razvoj območja poudarjata tudi članka o novih regionalnih izzivih in o razvojnih možnostih podeželja, prispevek o narodni strukturi prebivalstva Velenja pa je lep primer preučevanja vpliva naravnogeografskih dejavnikov (ležišča premoga) na družbenogeografske procese (selitve prebivalstva). Zaslutimo tudi lahko, da je majhna uporaba javnega prometa odraz prepletanih družbenogeografskih dejavnikov (industrija, turizem) in naravnogeografskih dejavnikov (relief, oddaljenost).

Kljub na videz veliki razdrobljenosti tém in ozki specializiranosti avtorjev lahko ugotovimo, da je geografija še kako živa in (vsaj po metodi še vedno) enotna veda.

Knjiga je priročnega formata in za tovrstno literaturo kar drzno oblikovana. V kazalu na primer izstopa navedba priimkov avtorjev, ne pa njihovih imen. To lahko pri bralcu povzroči manjšo zadržanost, saj je tudi med slovenskimi geografi nekaj ljudi z enakimi priimki. Nekoliko moteče je, da besedilo obsega razmeroma velik del posameznih strani, in da je knjiga natisnjena v črno-beli tehniki. Kar predstavljamo si lahko njeno privlačno oblikovno podobo, če bi bila natisnjena v barvah! Oblikovalec je pri oblikovanju mehkih platnic že leta 2006 uporabil svetlo zeleno barvo, ki je postala v svetu oblikovalcev aktualna šele leto kasneje.

Zborovanje je bilo dobra promocija tako imenovane »SAŠA« regije, udeleženci pa smo, kot je ugotovil urednik zbornika, zagotovo obogatili »... *znanje in vedenje o 'naših' krajih* ...« (Šalej, stran 7). Knjiga je lep spomin na dogodek, zaradi velike tematske širine pa je zelo uporabna tudi za »negeografe«.

Blaž Komac

Matjaž Klemenčič, Vladimir Klemenčič:

Prizadevanje koroških Slovencev za narodnostni obstoj po drugi svetovni vojni

Mohorjeva založba, Celovec–Ljubljana–Dunaj, 2006, 368 strani, ISBN 978-3-7086-0278-3

Iz izkušenj lahko rečem, da so Slovenci na drugi strani državnih meja komaj kaj prisotni v zavesti velikega števila državljanov Republike Slovenije. Zaradi naše nacionalne samozadostnosti nas rojaki v sosednjih državah ne zanimajo kaj dosti. Ko potujemo v sosednje države, jih skoraj nikjer ne zaznamo; le kakšen slovenski napis nas opozori na manjšinsko »eksotiko«. Predstavljena monografija pripoveduje povsem drugačno zgodbo: zgodbo o Slovencih na Koroškem, ki bijejo strahovit boj za ohranjanje narodne biti, na drugi strani pa zgodbo o neverjetnem cinizmu, aroganci in pokvarjenosti, sprenevedanju dobršnega dela avstrijske, posebno koroške politične scene, pa tudi civilnih združenj. V nasprotju z (nič pretiranim) čustvenim uvodom podpisanega je monografija napisana znanstveno stvarno, z nizanjem številnih dokumentiranih dejstev.

Obsežnost in zapletenost tematike presega okvir tega poročila za poglobljeno oceno dela, zato o njem le temeljne informacije. Vsebina je razdeljena na deset poglavij, ki izpostavljajo bistvene tematike ali pa dogodke, odločilne za razvoj »slovenskega vprašanja« na avstrijskem Koroškem in načeloma sledi kronološkemu toku dogodkov. V prvem poglavju je jednat pregled zgodovine koroških Slovencev do podpisa avstrijske državne pogodbe leta 1955, v drugem pa položaj Slovencev po podpisu državne

pogodbe. Naslednja štiri poglavja obravnavajo povojne popise prebivalstva (redne popise in popis posebne vrste leta 1976) kot instrument formalnega zmanjševanja slovenske govorečih Korošcev in s tem krnjenja manjšinske zaščitne zakonodaje. V sedmem poglavju so prikazana prizadevanja slovenske manjšine za izvajanje manjšinske zaščite, v osmem urejanje avstrijsko-slovenskih odnosov po osamosvojitvi Slovenije v luči koroških Slovencev, v devetem in desetem poglavju pa položaj koroških Slovencev do vstopa Slovenije v Evropsko unijo in po njenem vstopu vse do konca leta 2006.

V ospredju obravnave sta politični in pravni vidik položaja Slovencev na Koroškem, zanemarjeni pa niso tudi nekateri drugi, na primer šolski, kulturni, jezikovni, gospodarski, upravni, prostorski. Upoštevane so vse ravni vplivanja na položaj koroških Slovencev, od mednarodnih, avstrijskih, koroških, do tistih znotraj slovenske skupnosti. Izpostavljene so tematike, ki imajo največji odmev v javnosti in so hkrati že simbolnega pomena za Slovence: boj za rabo slovenskega jezika v šolah (slovensko, dvojezično šolstvo), boj za krajevne oznache tudi v slovenskem jeziku, boj za rabo slovenskega jezika v javnosti. Izmed naštetega je težko izbrati posebej zanimivo ali aktualno tematiko, saj so za Slovence na avstrijskem Koroškem vse aktualne in življenjskega pomena. Pa vendar le nekaj podatkov o štetjih prebivalstva in topografskih napisih.

Leta 1880 se je ob popisu prebivalstva dobrih 75.000 Korošcev (88,5 % vseh prebivalcev), ki so živeli na območju, kot ga določa uredba o dvojezičnem šolstvu iz leta 1945, izjasnilo, da uporabljajo slovenščino kot občevalni jezik. Leta 1910 je bilo takšnih slabih 58.000 (63,6 % vseh prebivalcev), ob zadnjem popisu leta 2001 pa le še 12.500 (2,4 % vseh prebivalcev). Prostorski vidik slovenstva na avstrijskem Koroškem kažejo deleži prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom po posameznih krajih na dvojezičnem območju. Leta 1880 so vsi prebivalci 432 krajev (56 % vseh) uporabljali slovenščino kot občevalni jezik; le v 7 % krajev je bilo takih prebivalcev manj kot 50 %. Leta 1910 pa je bilo popolnoma »slovenskih« krajev 242 (31 %), tistih z manj kot polovico prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom pa že 22 %. Kot »šolski« primer načrtne manipulacije avstrijskih oblasti pri ugotavljanju narodnostno-jezikovne pripadnosti kaže popis prebivalstva iz leta 1951, ko so statistiki iz popisa rekonstruirali 16 različnih kategorij za deset jezikovnih skupin (nemško, slovensko, vindiško, drugo oziroma neznano v različnih kombinacijah). Na ta način naj bi do neprepoznavnosti skrčili število »pravih« Slovencev. Tudi zgodba o dvojezičnih krajevnih napisih ima podobno (nesrečno) usodo za Slovence. V skladu z avstrijsko državno pogodbo in uredbo o dvojezičnem šolstvu iz leta 1945 bi morala veljati dvojezična topografija na vsem ozemlju dvojezičnega šolstva, torej za okrog 800 naselij. Stanje pa je naslednje: dvojezične krajevne napise ima 77 krajev, po osnutku uredbe zvezne vlade pa naj bi postavili še 81 krajevnih napisov, in sicer do leta 2010! Branje odlično dokumentirane monografije omogoča, da se približamo kruti življenjski realnosti Slovencev na avstrijskem Koroškem.

Knjigo odlikuje jasen, razumljiv jezik. Kot posebno odliko dela je treba izpostaviti objektivnost (nevtalnost) pisanja. Seveda upoštevamo relativnost pojma »objektivnost«; knjigo sta napisala Slovenca, ki pišeta o Slovencih pod avstrijskim »škornjem«. Že to lahko komu vzbujajo mešane občutke o objektivnosti pristopa, a je v tem primeru pomislek odveč. Argumentacija dejstev, navajanje ugotovitev in pogledov avstrijskih strokovnjakov ter dobro poznavanje tematike, tudi skozi poznavanje vsakdanjega življenja, kažejo na to, da sta avtorja posebno skrbno pazila na objektivnost in nevtalnost napisane. Eksplicitno se ne postavljata na nikogaršnjo stran, niti ne podajata vrednostnih sodb. To zadnje je še posebno pomembno pri predstavljanju izjav in dejanj vodilnih oseb obih osrednjih organizacij koroških Slovencev, saj bi tudi manjše »navijanje« za eno stran lahko le še poglobilo nasprotja med njima. Iskrena želja avtorjev po objektivnosti obravnave je opazna tudi v dosledni dvojezični rabi krajevnih imen, tudi za Celovec, Beljak in druge kraje, za katere na splošno uporabljamo le slovensko obliko imena. Številni zemljevidi in preglednice prispevajo k nazornosti in prostorski predstavi obravnavanih dejstev (na primer kraji z obstoječimi ali zahtevanimi dvojezičnimi krajevnimi napisi, prijave k dvojezičnemu pouku). Knjiga je opremljena z vsem aparatom, s katerim so opremljene solidne monografije: z uvodno pojasnitvijo nastanka in poteka dela, seznamom uporabljenih kratic, uvodno predstavitevjo problematike, povzetkoma v nemškem in angleškem jeziku, obsežnim seznamom virov in literature, seznamom

preglednic in zemljevidov, imenskim kazalom ter kratko biografijo obeh avtorjev. Monografijo je v (skromnih) 500 izvodih izdala, založila in tiskala Mohorjeva s podporo Ministrstva za izobraževanje, znanost in kulturo na Dunaju, Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Urada vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Monografija je edinstvena na več načinov. Je prvo delo, ki za celotno povojno obdobje predstavlja in analizira boj Slovencev na Koroškem za njihove pravice; izdajo so podprle avstrijske in slovenske državne ustanove; je posrečena kombinacija piscev: zgodovinarja in socialnega geografa, pri katerih je »koroško vprašanje« ena od najpomembnejših življenjskih raziskovalnih tematik; je pa hkrati edinstven družinski projekt.

Oče Vladimir, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani in ambasador znanosti Republike Slovenije, pol stoletja sledi in preučuje življenje naših rojakov na Koroškem, za kar je prejel Tischlerjevo nagrado; sin Matjaž, redni profesor za novejšo zgodovino, se posveča preučevanju predvsem zgodovini ameriških Slovencev in Slovencev v Avstriji; soproga in mati Berta, Slovenka z avstrijske Koroške, je obema moškima stalni vir navdiha za poglobljeno delo, pa tudi nevsiljiva kritičarka.

Ob prebiranju dokumentiranih dejstev boja za narodnostne pravice Slovencev na Koroškem bralc nikakor ne more ostati neprizadet. Toliko izigranih pravnih aktov različnih ravni (državna pogodba, zvezni zakoni, deželni predpisi, dokumenti Evropske unije, meddržavni dogovori ...), toliko sprenevedanja, neizpolnjevanja zakonov, izkrivljanj njihovih vsebin, manipulacij najrazličnejših oblik, da se nehote postavljajo vprašanja o (nizki) stopnji delovanja prava v Avstriji na eni strani ter o pravem herojskem ravnanju dobršnega dela slovenske skupnosti na Koroškem, ki (še) ni podlegla popolnemu ponemčenju. Je pa to tudi primeren trenutek za (samo)spraševanje naše narodne zavesti; posebno še, ker le-ta ne more poskrbeti niti za trajnejši biološki razvoj »matičnega« narodnega telesa. Knjigo o koroških Slovencih bi morali prebrati vsaj izobraženci in študenti vseh študijskih področij, saj daleč presega le strokovno (zgodovinsko-politično) področje.

Marijan M. Klemenčič

Aleš Smrekar:

Divja odlagališča odpadkov na območju Ljubljane

Georitem 1

Ljubljana, 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 128 strani, 9 preglednic, 21 zemljevidov, 12 fotografij, 21 grafov, ISBN 978-961-254-008-1

Pereča problematika divjega odlaganja odpadkov je že dolgo predmet različnih bolj ali manj poglobljenih raziskav različnih strok. Tokrat imamo pred seboj kompleksno študijo problematike razširjenosti divjih odlagališč odpadkov na vodovarstvenih pasovih na območju Ljubljane. Vedno večje količine slabo razgradljivih odpadkov in omejena zmogljivost razgrajevanja odpadnih snovi so povzročile njihovo kopičenje v vseh agregatnih stanjih. Zaradi njihove okolju nevarne sestave in večanja količin odpadkov v trdnem stanju so se pojavile težnje po zagotovitvi urejenega, nadzorovanega in celostnega ravnanja z odpadki. Vendar se odpadki zaradi različnih razlogov pogosto odlagajo povsem nenadzorovano. Najintenzivnejše divje odlaganje odpadkov je značilno predvsem za človeku odmaknjena, težje dostopna območja, pogosto prerasla z gozdno vegetacijo. Odlagališča so na eni strani povezana z gospodarskim in družbenim razvojem, ki zaradi povečanih potreb po najrazličnejših virih vodi v kopičenje odpadkov in s tem posledično v obremenitev in degradacijo okolja, na drugi strani pa so odraz nizke okoljske zavesti prebivalcev in pomanjkljivega nadzora nad kršitvami ter neučinkovito sankcioniranje le-teh.

Na območju Ljubljane je veliko število divjih odlagališč, ki so pogosto moteč in nezaželen ter izrazit antropogen del pokrajine. Le-ta so v številnih primerih locirana na neprimernih območjih, ki so močno ranljiva z vidika razvrednotenja videza pokrajine oziroma kakovosti bivalnega okolja. Z morebitnim izločanjem nevarnih snovi predstavljajo veliko grožnjo okolju, zlasti vodnim virom. Tako je izredno

zaskrbljujoče dejstvo, da se največ divjih odlagališč odpadkov nahaja na območjih glavnih črpališč pitne vode, na Ljubljanskem polju in na Iškem vršaju.

Najpomembnejši prispevek monografije je izdelava popolnega katastra vidnih divjih odlagališč odpadkov. Hkrati je bila podrobno določena sestava odpadkov, med katerimi je kar dobra sedmina nevarnih, kar predstavlja določeno grožnjo za podzemno vodo. Podani so rezultati, ki omogočajo vpogled v problematiko nelegalnega odlaganja odpadkov, njegov obseg ter možne vplive na okolje. Na obravnavanih vodovarstvenih območjih je bilo najdenih in preučeni kar 1586 divjih odlagališč odpadkov, od tega na Ljubljanskem polju 1445, na Iškem vršaju 104 ter na območju lokalnih vodnih virov 37. Skupna površina odpadkov znaša 128.056 m² in prostornina 220.071 m³. Več kot tretjina divjih odlagališč je aktivnih, kar kaže na še vedno zelo dejavno dovažanje odpadnega materiala.

Avtor v delu ugotavlja, da bi bilo možno izvesti enostavno in cenovno sprejemljivo sanacijo degradiranega območja in razvrednotenemu prostoru zagotoviti novo vrednost. Hkrati poudarja, da bo v prihodnosti treba sanirati vsa divja odlagališča odpadkov, vendar je zaradi velike količine odpadkov nerealno pričakovati, da bi to naredili naenkrat. S skrbno zasnovano metodologijo je določil prednostni vrsti red sanacije divjih odlagališč odpadkov, ki naj bi potekal v dveh fazah. Prednostno poudarja nujno sanacijo obstoječih divjih odlagališč, kjer načrtuje odstranitev točkovnih in ploskovnih virov obremenjevanja podzemne vode. V drugi fazi predlaga strogo in nepopustljivo preprečevanje in sankcioniranje vseh novih kršiteljev. Upravljanje z viri pitne vode bi hkrati moralo postati del širšega načrtovanja, ki bi bilo usmerjeno k sonaravni rabi. Pri tem poudarja tudi pomembnost izvajanja aktivnosti in s tem dviga ozaveščenosti prebivalcev o varovanju okolja.

Izredno pomemben vidik pri celostnem reševanju problematike divjih odlagališč, ki delu prinaša posebno vrednost z vidika dvigovanja okoljske zavesti, je predlog informiranja, izobraževanja in ozaveščanja. Ljudje se namreč obravnavane problematike večinoma ne zavedajo, hkrati pa so pogosti tudi odpori do ustreznega ravnanja z odpadki. Z vidika ozaveščanja prebivalcev je izpostavljeno predvsem

delo z mladimi, ki so dovzetnejši za spremembe in pospeševalci novih idej. Tako bi bilo treba prek njih informirati in izobraževati tudi odrasle. Zanimiva ideja, ki se pojavlja v delu, je ureditev vodne učne poti ob Savi, ki bi omogočila predstavitev različnih vsebin povezanih z obravnavano tematiko na mestu. Z omenjeno rešitvijo bi sedanjemu degradiranemu prostoru ponovno vrnilo njegovo veliko vrednost.

Študija predstavlja pomemben dosežek pri reševanju problematike divjih odlagališč odpadkov na izredno ranljivih vodovarstvenih območjih. Hkrati nas opozarja na pomembnost in dragocenost varovanja pitne vode kot vse bolj dragocenega vira za človeštvo. Pričujoča tematika z izredno zanimivo predstavljenimi vidiki ravnanja z odpadki in reševanja obravnavane problematike je razlog, da je delo zanimivo tako za strokovno javnost kot tudi za nestrokovnjake.

Monografija Divja odlagališča odpadkov na območju Ljubljane je med odgovornimi na mestni občini povzročila velik odziv zaradi pomembnosti čimprejšnje rešitve problematike razširjenosti divjih odlagališč na vodovarstvenih pasovih na območju Ljubljane. V zadnjem času tako lahko iz dnevnega časopisja ugotovimo, da je mestna občina namenila kar 2,5 milijona evrov za sanacijo divjih odlagališč. Izrednega pomena je dejstvo, da se pri tem vedno sklicujejo na pričujočo študijo.

Publikacija je bogato opremljena s kartografskim gradivom, predvsem je treba poudariti pomembnost izdelave interaktivne podatkovne baze divjih odlagališč, ki omogoča celosten pregled nad pridobljenimi podatki. Poleg nazornega kartografskega gradiva publikacija vsebuje tudi pregledne grafikone.

Monografija je broširana in bogato opremljena s slikovnim gradivom. Poleg avtorja monografije sta posamezna poglavja pripravila Mateja Breg in Drago Kladnik. Fotografsko gradivo so prispevali David Bole, Mateja Breg, Primož Gašperič, Blaž Komac, Miha Pavšek in Primož Pipan. Knjigo sta uredila Drago Kladnik in Drago Perko, prevod izvlečka je opravil Donald F. Reindl. Izdajo publikacije je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Katarina Polajnar

Drago Kladnik:

Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen

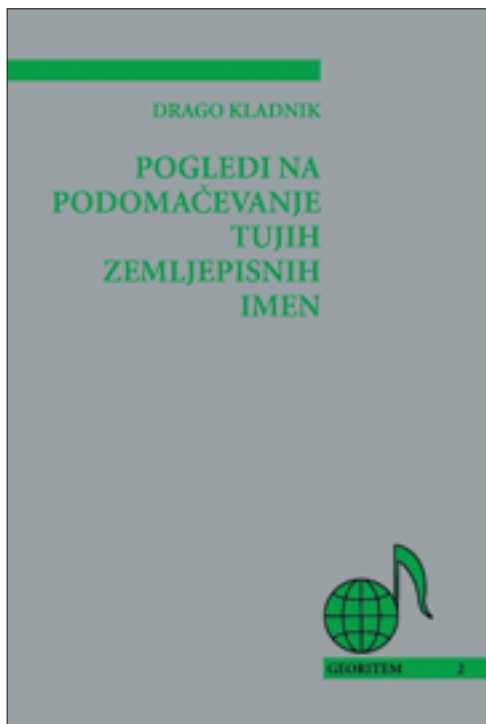
Georitem 2

Ljubljana, 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 124 strani, 3 preglednice, 1 grafikon, 8 izsekov iz zemljevidov, 1 shema, ISBN 978-961-254-009-8

Zemljepisno ime ali toponim je lastno ime, ki je po definiciji ustaljeno in nedvoumno identificira ter individualizira določen geografski pojav ali topografski objekt. Zaradi izjemnega povečanja obsega medsebojnih stikov, potovanj in pretoka informacij v današnjem času naraščajo potrebe po uporabi zemljepisnih imen, s tem pa narašča nered na tem področju. Zaradi zemljepisnih imen prihaja celo do političnih konfliktov. V okviru OZN so se tega zgodaj zavedli in z namenom vzpostaviti dogovorjeni red in standardizirati vsa zemljepisna imena na Zemlji že leta 1959 oblikovali UNGEGN (*United Nations Group of Experts on Geographical Names*) oziroma Skupino strokovnjakov Združenih narodov za zemljepisna imena. Za uresničevanje njenih resolucij pri nas skrbi leta 1986 ustanovljena Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen, ki danes deluje v okviru Vlade Republike Slovenije (KSZI VRS). Njena vloga se je okrepila zlasti po letu 1992, ko se je Slovenija z vstopom v OZN med drugim obvezala upoštevati njene resolucije o zemljepisnih imenih.

Leta 2002 je bila v okviru UNGEGN-a ustanovljena še Delovna skupina za eksonime, ki naj bi sistematizirala rabo eksonimov. Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za topografski objekt ali geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika in se razlikuje od imena v enem ali več uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt ali pojav lociran. Od originalnega imena se razlikuje vsaj v opuščnem ločevalnem ali diakritičnem črkovnem znamenju, kar vpliva na različen izgovor.

Obsežno raziskovalno delo na področju eksonimov je opravil avtor knjige, eden članov KSZI VRS. Eksonimi, podomačena tuja zemljepisna imena, poleg endonimov, domačih, izvirnih zemljepisnih imen, sestavljajo celoto vseh zemljepisnih imen na svetu. Oblikovali so se kot plod stoletnih gospodarskih,

kulturnih in drugih stikov med narodi. Danes pa naj bi ovirali mednarodno komunikacijo, zato resolucija OZN priporoča postopno krčenje njihovega števila.

V pričujoči publikaciji Drago Kladnik podaja teoretična izhodišča, ki jih je upošteval pri obravnavi podomačevanja tujih zemljepisnih imen. Na začetku je terminološki slovarček, ki nam lajša razumevanje problematike, sledijo pa temeljna načela onomizacije ali polastnoimenjenja. Zanimiva je razlaga odnosa med podomačenim tujim zemljepisnim imenom in eksonimom, ki nista popolni sopomenki, ampak bolj blizupomenki. Sicer pa je definicija eksonimov v svetu še nedorečena in avtor opozarja na številne zagate, ki izhajajo iz razlik v njihovem razumevanju in razlaganju. Razpravlja tudi o odnosu med endonimi in eksonimi.

Eno od podpoglavij podomačevanja govori o življenjskih ciklih podomačenih tujih zemljepisnih imen. Avtor jih primerja z živimi bitji, katerih življenjska doba je lahko zelo različna. Navaja zakonitosti v njihovem pojavljanju in izginjanju. Pri tem zaznava naslednje faze krogotoka: prevzemanje imena, neustaljena raba, ustaljena raba, neustaljena raba, umiranje. Dejavnike, ki vplivajo na rabo podomačenih tujih zemljepisnih imen, uvršča v šest glavnih skupin, in sicer so ti lahko povezani: s poimenovanim pojavom ali objektom, z jezikovnimi lastnostmi izvirnega imena, z odnosom med izvorno in ciljno jezikovno skupnostjo, z mediji, z nivojem komunikacije ali pa s ciljno javnostjo.

Pri podomačevanju tujih zemljepisnih imen se z globalizacijo krepijo težnje po doslednem zapisovanju imen v izvorni, v primeru nelatiničnih pisav pa v transliterirani obliki. Ob zahtevah po uporabi številnih diakritičnih črkovnih znamenj nastajajo številne težave. Dosledno upoštevanje mednarodnih priporočil bi lahko imelo posledice za dolgoletno izročilo slovenskega jezika, ki ima pri rabi številnih podomačenih imen bogato tradicijo.

Avtor načenja tudi problem neenotnosti poimenovanja v primeru nenaseljenih območij, v primeru imen morskih in podmorskih oblik ter v primeru zunajzemeljskih zemljepisnih imen.

Posebno podpoglavje obravnava zapisovanje zemljepisnih imen na zemljevidih oziroma tehnične podrobnosti zapisovanja. Vsebuje navodila, kakšno mesto naj ima v kakovostnih atlasih eksonim ob endonimu in kako zapisovati enakovredna imena v primeru dvojezičnosti.

Avtor je tudi raziskal, kakšno mesto imajo zemljepisna imena v slovenskih pravopisih, posebej v Slovenskem pravopisu (2001). Za zadnjega ugotavlja številne pomanjkljivosti, tako pri naboru zemljepisnih imen, opredeljevanju tipov imen, celo neustreznih zapisov. Posebej ocenjuje pravila o domačenju zemljepisnih imen. Označi jih kot preveč ohlapna in neuskkljena z mednarodnimi priporočili.

Posebno poglavje je posvečeno načinom preobrazbe tujih zemljepisnih imen. Tu gre lahko za eksonimizacijo, pomensko prevajanje tujih zemljepisnih imen, za transkripcijo in transliteracijo.

Zadnje poglavje nam približa standardizacijska telesa OZN. Spoznamo celotno organizacijsko shemo. Najvišjo raven pomenijo Konference združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, ki pomenijo formalni okvir za standardizacijo zemljepisnih imen in se organizirajo približno v petletnih ciklih. Sprejemajo resolucije, ki imajo status priporočil. Tu spoznamo načela delovanja konferenc, njihove glavne naloge in vlogo vsakega od treh odborov, ki opravljajo te naloge. Konference postavljajo tudi okvire za delovanje UNGEGN-a, Skupine izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena. Te opravljajo dejansko delo za standardizacijo in tu so našete tudi glavne naloge UNGEGN-a, med katerimi so: izdelava standardiziranega latinizacijskega ključa za prečkovanje iz nelatiničnih pisav v latinično, enotna toponimska terminologija in priprava toponimskih navodil. Dobrodošle so informacije o tem, kaj je glede tega že narejenega v Sloveniji in kakšne podatke najdemo na svetovnem spletu.

Eno od podpoglavij se posveča posameznim delovnim skupinam UNGEGN-a, ki jih je trenutno deset, med njimi je tudi Delovna skupina za eksonime, drugo podpoglavje pa regionalnim jezikoslovno-zemljepisnim delovnim skupinam UNGEGN-a, ki jih je zdaj 22. Države se same odločajo, v kateri bodo sodelovale. Slovenija deluje v Regionalni jezikovno-zemljepisni skupini za vzhodni del srednje in za jugovzhodno Evropo, občasno pa je prisotna tudi v drugih regionalnih skupinah. Zadnji dve podpoglavji predstavljata najnižji nivo v standardizacijski shemi – to je nacionalna komisija, pri nas Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije, kakršno naj bi imela vsaka država. Tu se seznanimo z njenim pomenom, glavnimi dejavnostmi, postopki, ki jih vodi, in z zgodovino njene delovanja, posebej pa je opisan priporočljiv postopek standardizacije zemljepisnega imena.

Publikacija, kakršno smo pri nas doslej močno pogrešali, bo zagotovo prispevala k večjemu poznavanju tematike zemljepisnih imen, posebej eksonimov, s tem pa tudi k večji enotnosti njihove rabe.

Maja Topole

Jernej Pavšič (urednik):

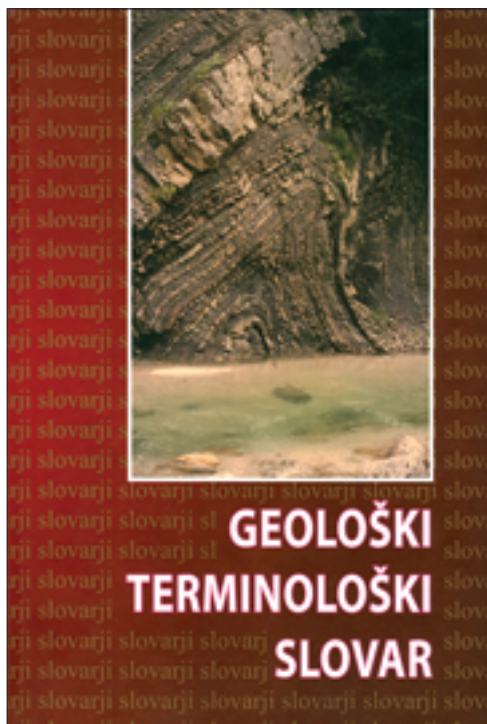
Geološki terminološki slovar

Ljubljana 2006: Oddelek za geologijo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Založba ZRC, 331 strani, ISBN 10961-6568-84-1

Založba ZRC je izdala Geološki terminološki slovar, prvi slovar geoloških izrazov v slovenskem jeziku. Knjigo je uredil Jernej Pavšič, leksikografsko in jezikovno redakcijo pa je opravila Zvonka Leder.

Slovar obsega 10.811 enobesednih ali večbesednih geoloških terminov, ki jih je izbralo in opisalo devet avtorjev ob strokovni pomoči trinajstih svetovalcev. V slovarju so zajeti izrazi vseh glavnih področij geološke vede: geofizike, geokemije, geologije kvartarja, hidrogeologije, inženirske geologije, kristalografije, mineralogije, paleoekologije, paleontologije človeka, paleontologije nevretenčarjev in vretenčarjev, petrologije, regionalne geologije, sedimentologije, seizmologije, splošne geologije in stratigrafije.

Pot od zamisli do izdaje Geološkega terminološkega slovarja je bila dolgotrajna. Potreba po terminološkem slovarju se je porodila že kmalu po 2. svetovni vojni, leta 1961 pa sta bili v okviru Prirodoslovne sekcije Terminološke komisije pri SAZU ustanovljeni Komisija za geološko in paleontološko terminologijo

in Komisija za mineraloško-petrografsko terminologijo. Delo obeh komisij je bilo usmerjeno predvsem v zbiranje geoloških strokovnih izrazov za nastajajoči Slovar slovenskega knjižnega jezika.

S sistematičnim pregledovanjem zbranega gradiva in pripravami za izdelavo slovarja je Komisija za geologijo, paleontologijo in mineralogijo nadaljevala šele leta 1987. Skrb za delo Komisije je prevzela Naravoslovnotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani in leta 2005, kljub finančnim težavam, delo izpeljala do konca.

Zgradba slovarja je običajna za tovrstna dela in se le v podrobnostih razlikuje na primer od zgradbe Geografskega terminološkega slovarja. Uvodnim besedam sledijo seznam uporabljenih virov, seznam piscev slovarskih člankov in svetovalcev, pojasnila k zgradbi slovarja ter seznam označevalnikov (krajšav in oznak). Osrednji del knjige je namenjen predstavitvi gesel, na koncu pa sta dodana še seznam mineralov s kemijskimi formulami in podrobna preglednica razdelitve geološke zgodovine.

Geografski uporabniki bodo verjetno najbolj navdušeni nad dejstvom, da slovar poleg razlage splošnih izrazov (na primer antiklinala, brahiopodi, cinabarit, dolomit in eocen) vključuje tudi razlago geografsko opredeljenih geoloških objektov (na primer Idrijski prelom, Jadranska plošča, Krnski pokrov, Laška sinklinala in Mežiški tektonski jarek). Kot je razvidno iz navedenih primerov, so imena geotektonskih enot in prelomov obravnavana kot lastna imena in zaradi tega zapisana z veliko začetnico.

Čeprav se morda sliši nekoliko nenavadno, je posebna odlika Geološkega terminološkega slovarja ta, da pojasnjuje tudi zastarele in nepravilne termine. Na tovrstne izraze pogosto naletimo ob prebiranju starejše geološke in geografske literature. Kolikokrat smo bili na primer ob prebiranju Melikove Slovenije v zadregi, ko smo naleteli na kasijanske sklade, wengenske plasti ali mendolski dolomit? Odslej bo prebiranje starejše pa tudi sodobne geološke literature lažje, saj so v slovarju zbrana imena in razlage nekdanjih in sedanjih kamninskih formacij.

Med obilico terminov in njihovih razlag v Geološkem terminološkem slovarju smo zasledili tudi nekatere napačne, sporne ali pomanjkljivo obrazložene izraze. Poglejmo samo nekaj primerov med opisi slovarskih gesel, ki segajo na področja pomožnih geoloških ved:

- globoka tla – spodnja plast tal v pedološkem profilu, sestavljena iz drobcev slabo razpadle kamninske podlage (razlaga v geografiji označuje horizont razpadle matične podlage)
- grič – nižji hrib (pretirano poenostavljeno),
- gričevje – nižji griči (napačno),
- Milankovičevi ciklusi – ciklično menjavanje rotacije in krožnice Zemlje, ki povzroča klimatske spremembe (napačno in pretirano poenostavljeno),
- podolje – območje ravnin in dolin brez tekoče vode na krasu (sporno),
- prst – vrhnja plast tal, ki vsebuje malo razkrojenih organskih snovi (sporno),
- rečna mreža – del Zemljinega površja, s katerega odteka voda z eno reko s pritoki (napačno, opis ustreza porečju),
- slepa dolina – dolina, ki jo zapira strma skalna stena s kraškim izvirov ali ponorom (napačno, opis delno ustreza zatrejni in slepi dolini skupaj),
- snežni plaz – s kraja nastanka premaknjena gmota snega (napačno in pretirano poenostavljeno),
- termokras – periglacialno ozemlje z udorinami, v katerih je navadno voda, in drugimi kraškimi pojavi (napačno).

Omenimo še to, da bi predstavitve mnogih slovarskih gesel lahko bistveno izboljšali, če bi k opisu priložili še fotografijo, skico, preglednico ali zemljevid. Izjemno koristen bi bil tudi prevod strokovnih terminov v kak tuj jezik, vsaj v angleščino, saj se mnogi vsakodnevno srečujemo s prebiranjem in pisanjem člankov v tujih jezikih. Kljub napakam in pomanjkljivostim, ki so pri prvi izdaji tovrstnih del prej pravilo kot izjema, je Geološki terminološki slovar knjiga, ki smo jo dolgo in težko pogrešali. Poleg geografov in seveda geologov bodo po njej radi segli tudi gradbeniki, vodarji, gozdarji, agronomi, geodeti, arheologi in mnogi drugi, ki se strokovno ali zgolj ljubiteljsko srečujejo z geološko terminologijo.

V okviru Slovenskega geološkega društva medtem že zbirajo predloge za morebitne popravke in dopolnila slovarskih gesel. V bližnji prihodnosti namreč načrtujejo izdajo elektronske različice Geološkega terminološkega slovarja.

Mauro Hrvatin

Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik 47-1

Ljubljana 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, sozaložnik SAZU, 171 strani, ISSN 1581-6613

Kot je že v navadi, so tudi v prvem zvezku 47. letnika revije *Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik* objavljeni fizičnogeografski in družbenogeografski prispevki. V njih so podrobno obravnavane teme, ki so pomembne za globlje razumevanje sodobnih geografskih procesov v pokrajini. To razmerje s podobo opisuje tudi naslovnica, na kateri je arhivska fotografija Triglavskega ledenika izpred Staničevega doma leta 1957.

V članku Darka Ogrina beremo o nevihtnih neurjih in njihovih posledicah v submediteranski Sloveniji od 14. do srede 19. stoletja. Članek je zanimiv zlasti zato, ker prinaša temeljito rekonstrukcijo obdobja s pogostejšimi neurji v submediteranski Sloveniji v predinstrumentalnem obdobju. Na podlagi objavljenih podatkov lahko podnebje v mali ledeni dobi, ko nanj človek še ni pomembno vplival, primerjamo s sodobnimi spremembami podnebja. Zanimiva je ugotovitev, da je bila pogostnost neurij podobna v prvi polovici 17. in v prvi polovici 18. stoletja ter na koncu 20. stoletja.

Tudi drugi prispevek obravnava podnebje oziroma njegove učinke na druge sestavine pokrajine. V članku Petra Frantarja so objavljeni podatki o vodni bilanci Slovenije za obdobje 1971–2000. V delu, ki se naslanja na temeljito študijo Kolbezna in Pristova o površinskih vodotokih in vodni bilanci

v Sloveniji, predstavlja najnovejše podatke. Poglavitne značilnosti vodne bilance so opisane po poglavitnih porečjih. Avtor ugotavlja, da je v primerjavi z obdobjem 1961–1990 količina padavin ostala približno enaka, povečalo pa se je izhlapevanje, vodni odtok pa se je zmanjšal.

Matej Ogrin in Jaka Ortar sta napisala razpravo o meritvah vodnatosti snežne odeje v slovenskih gorskih pokrajinah. To pomembno témo sta avtorja predstavila celovito, z obravnavo poglavitnih značilnosti snežne odeje, njene preobrazbe in vsebnosti vode v njej. Ta dejavnik pogosto zanemarjamo. V članku so objavljene fotografije vpliva debele snežne odeje na streho mejnega prehoda na Ratečah, ki je prav v času od prejema članka do izida *Acte geographice Slovenice*/Geografskega zbornika izgubil svojo funkcijo.

V članku Mateje Breg, Draga Kladnika in Aleša Smrekarja je predstavljen celovit vpogled na odlagališča odpadkov na vodovarstvenem območju Ljubljanskega polja. To je območje glavnega vira oskrbe Ljubljane s pitno vodo, vendar je zavest o varovanju zalog pitne vode kljub temu zelo nizka, obremenjevanje okolja s kmetijsko dejavnostjo in odlaganjem odpadkov pa veliko. O tem je bilo v zadnjem času narejenih več okoljevarstvenih raziskav in prizadevanja za ozaveščanje o vedno večjem pomenu tega naravnega vira. Pomenljiva je ugotovitev, da je nevarnih skoraj 30.000 m³ odpadkov!

Miha Staut, Gregor Kovačič in Darko Ogrin so v članku z naslovom *Prostorsko dojemanje Sredozemlja v Sloveniji: (ne)skladje med dojemanjem in fizičnimi opredelitvami* predstavili rezultate raziskave o dojemanju Sredozemlja med prebivalci zahodne Slovenije in Ljubljane z okolico. Rezultati ankete oziroma meja med Sredozemljem in notranjostjo Slovenije, kot jo dojemajo prebivalci, je prikazana na nov način, s pomočjo tako imenovane teorije mehkih množic. Pomenljivo je, da se rezultati razlikujejo glede na kraj anketiranja. Članek prinaša v slovensko geografijo metodološko svež pristop in dokazuje, da je mogoče prostorsko prikazati tudi tako abstraktne pojme, kot sta dojemanje in domišljija.

Matija Zorn

Revija za geografijo 1

Maribor 2006: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, 150 strani, ISSN 1854-665X

Koncem leta 2006 je Oddelek za geografijo na novo ustanovljeni Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru z izdajo nove geografske revije prijetno presenetil slovensko geografsko in širšo strokovno javnost, seveda pa tudi v celoti okolje, ki mu bo v bodoče nedvomno posvečeno več pozornosti v slovenski geografski literaturi. Kot je v uvodu zapisal njen urednik Igor Žiberna, želijo tudi na mariborskem oddelku »... slediti poslanstvu stroke, kar ni več le skrb za raziskovanje in izobraževanje, pač pa tudi objavljanje rezultatov svojega dela...«. Oddelek je že doslej dokaj pogosto izdajal posebne, vsebinsko zaokrožene zbornike, še več pa je objavljal v tujih geografskih revijah. »Revija za geografijo« mu je odprla nove možnosti tovrstne afirmacije in tudi aplikacije svojega, že kar obsežnega opusa znanstvenoraziskovalnega dela in mednarodnega sodelovanja

Prva številka Revije za geografijo je namenjena predvsem geografski problematiki Maribora, ki je bila v širšem vsebinskem obsegu leta 2006 predstavljena tudi v 250. številki geografske revije *Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung* Katedre za gospodarsko geografijo in regionalno planiranje iz Bayreutha. Odlični poznavalec geografske in tudi širše sorodne problematike mesta Vladimir Drozg podaja v 30 strani dolgi študiji na konkretnih teoretskih in metodoloških zasnovah urbano-suburbanah odnosov svoja razmišljanja o Mariboru kot regijskem mestu. V vrsti najnovejših študij suburbanizacijske problematike pri nas je to tako na kompleksnem kot na aplikativnem področju nedvomno tehten korak naprej.

Da se Maribor že dolga leta sooča s problemom depopulacije, ob tem pa tudi socialne degradacije in, kot avtor navaja, celo »getoizacije« posameznih delov mesta, opozarja Uroš Horvat v študiji o razvoju mariborskega prebivalstva med letoma 1981 in 2002. Zdi se, da je tovrstna problematika, povezana s suburbanizacijskimi procesi, ob bolj ali manj »turbokapitalističnem« stihijskem razvoju ne le naših mest, mnogo bolj pereča, kot se o tem razmišlja in upošteva pri konkretnem načrtovanju in spremljanju razvoja mest.

Soodvisnost demografskega in gospodarskega razvoja Maribora je očitna iz prispevka Lučke Lorber o strukturnih spremembah mariborskega gospodarstva po letu 1991, ki v sklepu prinaša vzroke za krizo mariborskega gospodarstva ter splošne smernice za izboljšanje stanja.

V svojem prispevku Igor Žiberne primerja spremembe temperature zraka med meteorološkima postajama Starše na Dravskem polju in Maribor med letoma 1961 in 2004, ko se zaradi človekovega vpliva, predvsem pa širjenja pozidanih površin, pogloblja mestni toplotni otok in krepi njegov vpliv na izbrane bioklimatske kazalce. Nič manj ni zanimiv prispevek Ane Vovk Korže in Vesne Smaka Kincl o zelenih površinah kot dejavniku kvalitete okolja v Mariboru.

Prvo številko Revije za geografijo zaključujeta zanimiva informativna prispevka o študiju geografije v Mariboru avtorice Karmen Kolenc Kolnik in o nekaterih značilnostih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja v Mariboru avtoric Eve Konečnik Kotnik in Milene Petauer.

Mirko Pak

Pascal Kober, Dominique Vulliamy, Sylvain Jouty (uredniki):

Dictionnaire Encyclopédique des Alpes

Grenoble 2006: Glénat, 2 zvezka, 1264 strani, ISBN 9782723454605

Novembra 2006 je pri založbi Glénat iz Grenobla (Francija) izšlo obsežno delo v dveh zvezkih s skupnim naslovom *Dictionnaire Encyclopédique des Alpes*. Delo je velikega formata (24 krat 32 cm) s prek 1200 stranmi in vsebuje prek 2200 slik, fotografij in ostalega slikovnega gradiva, okrog 100 zemljevidov, pri njegovem nastajanju pa je sodelovalo 227 avtorjev. Naslov prvega zvezka, ki obsega 463 strani in sta ga uredila Pascal Kober in Dominique Vulliamy, je *Encyclopédie des Alpes* (Eciklopedija Alp). Drugi zvezek s 791 stranmi, ki ga je uredil Sylvain Jouty, pa nosi naslov *Dictionnaire des Alpes* (Leksikon Alp). Delo je začelo nastajati pod vodstvom Andréja Levyja kot nadaljevanje *Dictionnaire des Pyrénées* (Leksikon Pirenejev; 940 strani), ki je pod urednikovanjem Levyja izšel leta 2000 pri francoski založbi Privat (ISBN-10: 2708968173, ISBN-13: 978-2708968172).

Werner Bätzing, avtor del kot sta *Die Alpen: Geschichte und Zukunft einer europäischen Kulturlandschaft* (Alpe: zgodovina in prihodnost evropske kulturne pokrajine; Beck 2003) in *Kleines Alpen-Lexikon* (Mali leksikon Alp; Beck 1997), je julija 2007 v časniku *Neue Zürcher Zeitung* zapisal, da delo nadaljuje evropsko tradicijo izdajanja enciklopedično-leksikografskih del od razsvetljenstva naprej. V Enciklopediji Alp nadaljuje tradicijo frankofonskih (na primer *Encyclopédie* iz leta 1780) in anglosaksonskih (na primer *Encyclopaedia Britannica* iz leta 1768) enciklopedij, ki prinašajo daljša gesla, v Leksikonu Alp pa tradicijo nemškogovorečih dežel, kjer so bila gesla krajša (na primer *Universal-Lexicon* iz leta 1754).

V prvem zvezku je 92 daljših člankov, ki so razdeljeni v več sistematičnih poglavij: narava in okolje, zgodovina in umetnostna zgodovina, Alpe po državah, kultura, gospodarstvo, prosti čas in turizem, Alpe v umetnosti in prihodnost v Alpah. Članki so obogateni s prek 700 enostranskimi in dvostranskimi fotografijami, slikami in zemljevidi. Slovenci smo v tem zvezku zastopani le z enim člankom o slovenskih Alpah (*Alpes slovènes*).

Drugi zvezek prinaša 3500 krajših gesel, ki jih spremlja prek 1500 slik in fotografij. Slovenci smo za ta zvezek prispevali okrog 60 gesel. Gesel o slovenskih Alpah je sicer nekaj več, a so jih napisali Francozi. Število gesel o slovenskih Alpah v prvem zvezku komaj presega en odstotek, v drugem pa so slovenske Alpe zastopane z okrog dvema odstotkoma gesel. Slovenska gesla so, glede na to, da je v Sloveniji (po Alpski konvenciji) 4 % vseh Alp, leta 2000 pa je na tem območju živel 4,3 % vseh prebivalcev Alp (Bätzing 2003, 23, 284), zapostavljena. Tolažimo se lahko s tem, da nismo edini, saj po številu gesel močno izstopajo (jugo)zahodne Zahodne Alpe, kar ne preseneča, saj kar tri četrtine avtorjev prihaja iz Francije (130) in francosko govorečega dela Švice (34). Poleg tega pa mnogo italijanskih avtorjev (33) piše o Piemontu oziroma dolini Aoste. Še slabše kot nam (14 avtorjev predvsem iz Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU) se je po številu avtorjev godilo Avstrijcem z le šestimi in Nemcem z osmimi avtorji. Zapostavljenost določenih delov Alp se bo s predvidenim izidom dela v italijanskem in nemškem jeziku zmanjšalo. V pripravi je italijanski prevod, za potrebe katerega so pri Leksikonu popolnoma predelali ali na novo napisali prek 600 gesel, da bi delo približali italijanskemu bralcu.

Zanimivo, da je predstavljeno delo šele drugo po Bätzingovem Malem leksikonu Alp izpred desetletja, ki skuša zajeti vse Alpe in pri katerem vsebina ni pretežno turistična. Slovenci na primer nimamo dela na nacionalni ravni, ki bi na podoben način obravnaval le slovenski alpski svet, so pa gesla iz slovenskega alpskega sveta vključena v Enciklopedijo Slovenije. Podobno velja za Avstrijo, kjer so Alpe vključene v Avstrijski leksikon (*Österreich-Lexikon*, 1966, 1995), a v njem nimajo osrednje vloge. Nasprotno pa iz Italiji, kje Alpe niso največja makroregija, prihaja do sedaj najboljše delo v več zvezkih *La montagna – Grande enciclopedia illustrata* (Gora – velika ilustrirana enciklopedija, 1983–87). Največ »alpskih leksikonov« je izšlo v Nemčiji. Poleg omenjenega Bätzingovega še *Alpen-Lexikon* (Alpski leksikon, 1977, 1983), *Lexikon der Bergfreunde* (Leksikon prijateljev gora, 1978) in *Knaurs Lexikon der Bergfreunde* (Knaurov Leksikon prijateljev gora, 1986/87), katerih vsebina je pretežno turistična, orientirani pa so na nemško govoreče dežele. Tudi v Švici ni skupnega leksikona švicarskih Alp, obstajajo pa dela za posamezna gorska območja. Alpe pa so močno prisotne v številnih švicarskih leksikonih, na primer *Schweizer Lexikon* (Švicarski leksikon, 1991–93, 1998/99) ali *Historisches Lexikon der Schweiz* (Zgodovinski leksikon Švice, 2002), kjer Alpe niso predstavljene le s turističnega zornega kota.

Bätzing ugotavlja, da v predstavljenem delu težko spregledamo, da so Alpe predstavljene pretežno skozi določeno »romantično perspektivo« kot območje gorskega kmetijstva, turizma oziroma kot snov za umetnost. Slabše so zastopane aktualne teme, na primer urbanizacija, moderno gospodarstvo ali sonaravni razvoj, popolnoma pa manjkajo teme, ki bi odražale pomen/vlogo Alp v posameznih alpskih državah.

Bätzing pravi: »... Alpe niso le gorovje, so evropska regija, ki presega državne meje in tudi kulturno izžareva lastno identiteto...«. Po njegovem mnenju je predstavljeno to delo odraz »alpske zavesti«.

Nekaj strani knjige je mogoče prelistati na spletnem naslovu: <http://www.glenatlivres.com/livres.asp?Id=http%3A//www.glenatlivres.com/dictionnaire-encyclopedique-des-alpes/coffret.htm>.

Matija Zorn

